

ROLA OGRODU BOTANICZNEGO UNIwersYTETU im. ADAMA MICKIEWICZA DLA AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ

The role of the Botanical Garden of Adam Mickiewicz University for Poznań agglomeration

Aleksander ŁUKASIEWICZ

Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, ul. Dąbrowskiego 165, 60-594 Poznań

WSTĘP

Ogród Botaniczny w Poznaniu od chwili powstania, początkowo pod nazwą „Szkolnego Ogrodu Botanicznego”, pełnił w szerokim zakresie funkcje dydaktyczne, zwłaszcza dla szkolnictwa podstawowego i średniego oraz rolę kulturalno-rekreacyjną dla społeczeństwa poznańskiego. Dopiero od chwili przejęcia Ogrodu przez Uniwersytet Poznański, w roku 1949, zaczął on pełnić również zadania naukowe, zgodnie ze swą specyfiką i możliwościami.

Obecnie jego głównymi zadaniami jest działalność naukowa, dydaktyczna i społeczna.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA OGRODU BOTANICZNEGO UAM

1. Rytmika rozwojowa roślin organów nadziemnych i podziemnych.

Jednym z podstawowych kierunków prowadzonej działalności naukowej jest rytmika rozwojowa organów nadziemnych i podziemnych roślin. Prowadzone w tym kierunku badania umożliwiły opracowanie i przedstawienie w nowym świetle wielu problemów ogólnych, zwłaszcza dla wieloletnich gatunków zielnych oraz ich przystosowań dla środowiska życiowego. Powstało z tej dziedziny około 40 prac oraz wygłoszono szereg referatów w kraju i zagranicą.

2. Botaniczna aklimatyzacja i introdukcja roślin.

Wiele trudu poświęcono również aklimatyzacji i introdukcji roślin obcego pochodzenia. Prowadzone z tej dziedziny badania, należą w wielu ogrodach botanicznych do podstawowych i obejmują odporność gatunków egzotycznych na warunki klimatyczne ich regionów.

Dotyczy to zwłaszcza odporności na mrozy i długotrwałe susze letnie oraz wpływu tych czynników na dalszy rozwój roślin. W naszym Ogrodzie badania te umożliwiły wydzielenie podstawowych grup odporności na mrozy oraz odporności na długotrwałą suszę letnią. Uzyskane wyniki umożliwiają określenie perspektyw uprawy poszczególnych gatunków w naszym regionie. Z tej dziedziny ogłoszono drukiem 20 publikacji i wygłoszono szereg referatów w kraju i zagranicą.

3. Tereny zieleni i ochrona środowiska przyrodniczego w aglomeracjach miejskich na przykładzie miasta Poznania.

W związku ze stałą degradacją środowiska przyrodniczego w aglomeracjach miejskich, istnieje konieczność opracowań naukowych, opartych na nowych podstawach, zarówno na temat przestrzennego jak i jakościowego rozwoju zieleni miejskiej. Badania w tej dziedzinie pozwoliły na opracowanie projektu zachowania najcenniejszych terenów środowisko twórczych dla aglomeracji poznańskiej, w oparciu o naturalny układ wodny, Wielkopolski Park Narodowy na południu, Puszcę Zielonka na północy (ryc.1). Zachowanie na trwałe i przyrodnicze zagospodarowanie takich terenów jest warunkiem racjonalnego kształtowania środowiska w aglomeracjach miejskich. Opracowano również doборы roślin dla różnych stref skażenia miasta Poznania. Jest to pierwsze tego typu całościowe opracowanie w Polsce, które opublikowane zostało już w 1975 roku. Podstawą tego opracowania były badania nad odpornością roślin na skażenia miejsko-przemysłowe.

W tym zakresie opracowano również sposób racjonalnego przyrodniczego zagospoda-

rejonów płn.-zach. Polski. Większość z nich rozwija się pomyślnie i może stanowić bazę zachowania ich w warunkach *ex situ* oraz ich reintrodukcji w przyrodzie. Z tej dziedziny ogłoszono drukiem około 20 prac i wygłoszono szereg referatów w kraju i zagranicą.

5. Problematyka ogrodów botanicznych.

W związku z coraz szerszymi zadaniami ogrodów botanicznych (naukowymi, dydaktycznymi i społecznymi) oraz potrzebą powstawania nowych, racjonalnie rozmieszczonych ogrodów botanicznych w naszym kraju, koniecznym stało się całościowe opracowanie wielu zagadnień związanych z ich budową oraz modernizacją i funkcjonowaniem istniejących ogrodów.

W tym celu opracowany został, w roku 1978, podręcznik który obejmuje całość zagadnień związanych z budową nowoczesnych ogrodów botanicznych w Polsce oraz wiele szczegółowych rozwiązań, dotyczących poszczególnych działów i ekspozycji botaniczno-ogrodniczych dla nowopowstających ogrodów botanicznych w naszym kraju. Opracowano też sieć przyszłych ogrodów botanicznych w Polsce w oparciu o ich zadania i odmienne warunki klimatyczne.

Sprawa budowy ogrodów botanicznych wiąże się oczywiście z pewnymi kosztami lecz nie można tego argumentu traktować jako decydującego, który może utrudnić powstanie ogrodu. Jak wiadomo w ogrodach botanicznych, tak jak i w innych przedsięwzięciach, przewiduje się etapowość założeń. Polega ona nie tylko na stopniowej rozbudowie działów i kolekcji roślinnych ale również na budowie całej infrastruktury jak budynki socjalno-gospodarcze, sieci dróg, umaszynowanie itp. Początki w tym zakresie każdego z ogrodów są zwykle bardzo skromne i nie rzutują znacząco na wydatki związane z ich zakładaniem. Zakres potrzeb gospodarczych jest realizowany stopniowo, w miarę aktualnych możliwości.

Dla przykładu podam, że w Poznańskim Ogrodzie Botanicznym, który powstał w 1925 roku zabudowa i baza gospodarcza Ogrodu w okresie międzywojennym ograniczała się do prymitywnego, parterowego budynku o wymiarach ok. 50 m² oraz sąsiadującej z nim niewielkiej szopy gospodarczej przeznaczonej na na-

rzędzia, doniczki, wózki, taczki itp., natomiast w skromnym budynku znajdowała się nasieniarnia, pomieszczenia socjalne dla pracowników fizycznych oraz administracja. Dopiero po II wojnie światowej, w chwili przejęcia Ogrodu przez Uniwersytet Poznański, nastąpiła stopniowa rozbudowa pomieszczeń dla celów naukowych, administracyjnych, socjalnych i gospodarczych. Z tej dziedziny opublikowano około 70 prac i wygłoszono ponad 30 referatów w kraju i zagranicą.

6. Ekologia i fenologia.

Na terenie Ogrodu Botanicznego UAM prowadzone są od wielu lat badania auto ekologiczne obejmujące wpływ warunków ekologicznych na rozwój roślin w naturze i w warunkach eksperymentalnych. Badania biofenologiczne służą również do charakterystyki naszego regionu oraz stanowią przyrodnicze tło do przedstawiania charakteru rozwoju gatunków introdukowanych w Polsce. Z tych dziedzin ogłoszono ponad 20 prac i wygłoszono szereg referatów w kraju i zagranicą.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA OGRODU BOTANICZNEGO UAM

Działalność dydaktyczna Ogrodu sprowadza się do zajęć dla studentów naszego Uniwersytetu oraz takich uczelni jak Akademia Rolnicza, Akademia Wychowania Fizycznego i Politechnika Poznańska. Aktualnie pracownicy naukowo-dydaktyczni Ogrodu Botanicznego prowadzą wykłady związane ze specyfiką i kolekcjami Ogrodu Botanicznego, ogrodami botanicznymi świata, rozwojem roślin w warunkach skażenia i przyrodniczym zagospodarowaniem środowiska miejskiego. Ponadto prowadzone są tu ćwiczenia z zakresu poznawania świata roślinnego, uprawy roślin dla celów dydaktycznych oraz praktyki wakacyjne, seminaria, prace magisterskie (dotychczas ok. 120), prace doktorskie (4 ukończone, 2 w toku) oraz 2 prace habilitacyjne.

Ponadto Ogród służy tradycyjnie celom dydaktycznym dla szkół średnich i podstawowych Poznania i regionu. Młodzież szkolna, zgodnie z programem nauczania i zainteresowaniami ma możliwość zapoznania się z różnorodnością i ewolucją świata roślinnego, jego zastosowaniami do warunków życiowych, biologią organów nadziemnych i podziemnych, walorami

Ryc.2 Pawilon ekspozycyjno-dydaktyczny (w budowie) na terenie Ogrodu Botanicznego UAM w Poznaniu.

Fig. 2. Exhibition-didactical pavilion (under construction) in the Botanical Garden of Adam Mickiewicz University in Poznań

dekoracyjnymi i użytkowymi roślin, odpornością na skażenia oraz sposobami ratowania świata roślinnego itp.

Działalność dydaktyczna Ogrodu Botanicznego będzie rozszerzona z chwilą ukończenia budowy pawilonu ekspozycyjno-dydaktycznego i jego wyposażenia. (ryc.2)

DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA OGRODU BOTANICZNEGO UAM.

Ogród Botaniczny UAM służy całemu społeczeństwu Poznania i okolic jako najbardziej atrakcyjny park publiczny, o bogatym asortymencie roślin, zgromadzonych w różnorodnych działach botaniczno-ogrodniczych. O roli społecznej Ogrodu świadczy fakt że w dniach pogodnych, wolnych od pracy, odwiedza go od kilku do kilkunastu tysięcy osób dziennie. Dzięki współpracy z Miastem, które częściowo pokrywa koszty budowy i utrzymania Ogrodu, wstęp do niego jest bezpłatny, podobnie jak do innych parków miejskich. Taka współpraca daje Poznaniowi dobre wyniki i może służyć za wzór dla innych, zwłaszcza nowo powstających ogrodów botanicznych w Polsce.

SUMMARY

The Botanical Garden of Adam Mickiewicz University from the moment of foundation in 1925, played an important didactical role, especially for the primary and secon-

dary schools and cultural-recreational function for Poznań community. From the moment of taking possession of the Garden by Poznań University in 1949, it started to play also scientific duties, according to its specificity and possibilities.

Nowadays its main tasks are: scientific, didactical and social activity.

Scientific activity of the Botanical Garden of Adam Mickiewicz University contains following specialisation:

- Rhythmicity of plant development (subterranean and over ground organs)
- Botanical acclimatisation and introduction of plants
- Green belts and natural environment protection in urban agglomerations, based on the example of Poznań
- Preservation of rare and endangered plants under *in situ* and *ex situ* conditions
- Ecology and phenology
- Problems of botanical gardens.

Didactical activity of the Botanical Garden of Adam Mickiewicz University contains courses for students of Poznań University and other high schools in Poznań (Academy of Agriculture, Academy of Physical Education and Technical University). Lectures are related to specificity and plant collections of the Botanical Garden, plant development under conditions of pollution, natural management of urban environment and growing plants for didactical purposes. There are also conducted holiday training's, seminars, master's thesis and PhD thesis. Moreover the Garden serves traditionally for didactical purposes of primary and secondary schools of the town.

Social activity – the Botanical Garden of Adam Mickiewicz University serves to the whole Poznań community as the most attractive public park with the wide assortment of plants, gathered in different botanical-horticultural sections and has a high attendance of publicity. Admittance is free and the local Authorities partially covering the cost of maintenance of Botanical Garden. This co-operation gives good results and it can be an good example for the other, especially new botanical gardens in Poland.